

GOODBYE DOLLY!

(Kolumn ÅU 3.4.97)

Lars Hertzberg

För några veckor sedan slogs nyheten om det klonade lammet Dolly upp som en första rangens sensation. Vid det här laget tycks den första bestörtningen ha lagt sig: 'Den där kometen kommer ju tre gånger i kvartalet', som Nils Ferlin skaldade.

Jag har frågat mig varför jag inte förmådde ryckas med av den allmänna bestörtningen, utan tvärtom fann nyheten tämligen intetsägande. Framför allt berodde det kanske på att det hela hade ett alltför starkt drag av mediehändelse, skapad nyhet. Jag kan slå vad om, att om man veckan innan hade frågat folk om det redan förekommer kloning bland däggdjur, skulle minst hälften av dem som var bestörta över nyheten inte ha kunnat svara på frågan. Många av dem hade troligen aldrig hört talas om kloning förut, men nu hade de förstått att det gällde att vara upprörd. (Det är ju inte heller någon revolutionerande nyhet: jungfrufödelse bland grodor minns jag att man hörde om redan på 1950-talet.)

Om man en dag tar sig för att kлона människor, så är det ju inte heller en följd av det som skedde i Edinburgh: det var inte forskarna som gjorde kloning möjlig, de visade bara att den _är_ möjlig - åtminstone ibland, och i fråga om lamm.

Det finns f.ö. saker på betydligt närmare håll man kan vara upprörd över: t.ex. att nynazisterna några veckor tidigare demonstrerade på Åbos gator med främlingsfientliga paroller. Jag undrar hur många av medborgarna i vårt land som är medvetna om, att 1997 är antirasismens år inom EU, eller som ens bryr sig om det. Knappast ens en bråkdel av alla dem som förfasade sig över Dolly.

Att få känna skräckblandad fascination över tanken på klonade människor erbjuder i grund och botten ett slags flykt från våra egna problem, från det vi själva måste ta ansvar för.

*

Frågan: 'kommer man någonsin att börja kлона människor?' är meningslös. Det sägs att om tekniken finns så kommer den också att utnyttjas. Men om en sådan förutsägelse ska ha någon mening, så måste man mena att det sker snart. Vi tänker sällan på, hur tunn själva vår idé om framtiden är. Vem gör sig över huvud en föreställning om, hur världen kan tänkas se ut år 2197 eller ens år 2047?

Det kan lätt gå för oss som för den kloka Elsa i sagan. Hennes mor skickar henne till källaren efter öl. Elsa får syn på en stor nyckel som hänger på väggen och kommer att tänka på att hon kanske en dag kommer att ha ett barn som hon skickar till källaren efter öl, och att barnet då kanske får nyckeln i huvudet och dör. Vid den tanken brister hon i gråt och glömmer vad hon har i källaren att göra. Så går det ofta för oss. Man kunde kalla vår tid för kloka Elsas tidsålder.

Själva begreppet kloning omges av en mystisk aura, som verkar bestämma dess innebörd. Men det är en illusion. Om vi ska kunna ta ställning till en sådan verksamhet som kloning av människor borde vi förstå vilken lockelsen kan tänkas vara. Många kanske föreställer sig ett skräckscenario i följande stil: en skurkaktig läkare (à la Sherlock Holmes' vedersakare Dr Moriarty) inkuberar 5000 versioner av Sylvester Stallone, och skolar upp dem till en privatarmé. Den visionen har mera att göra med Hollywood än med verkligheten, bl a därför att den som vill ha en privatarmé kan få det betydligt billigare, enklare och pålitligare genom att annonsera i lämpliga tidskrifter.

Mera sannolikt är att det kunde gälla en situation som den här: en gravid kvinna dödas i en bilolycka. Det två veckor gamla fostret kan inte räddas, men genom att ta en cell från fostret och plantera in det i en äggcell kan man säkra livet för en individ med samma genuppsättning. Hur upprörande vore detta? Hur omoraliskt?

Mellan de här ytterligheterna kan vi givetvis tänka oss oändligt många varianter.

*

Den föreställning som ligger till grund för vår upprördhet är, att om vi klonar en individ så skapar vi en kopia av individen. Men det är givetvis en illusion: inte heller identiska tvillingar är varandras kopior (även om de kan vara svåra att skilja åt), och de har trots allt vuxit upp samtidigt och vanligen också tillsammans.

Olyckligtvis finns det betydligt enklare och tillförlitligare sätt att skapa likriktade människor: se på det som dagligen sker i våra skolor, i militärutbildningen, i massmedierna.

Ytterst bottnar det hela, som jag ser det, i biologins makt över våra sinnen. (Givetvis spelar också andra, mera genomtänkta motiv in här: vi reagerar mot att människans naturliga öde i allt högre grad underkastas manipulering och kontroll: selektiva aborter för att undvika medfödda sjukdomar, möjligheten att stoppa åldrandet är exempel på en genuint skrämmande utveckling.) Vi lever i en 'biologistisk' tidsålder, i den meningen att människor idag är benägna att tro att biologerna -

utvecklingsläran och genforskningen - har nyckeln till livets gåtor. Biologerna talar om för oss att förälskelse bara är en fråga om signalsubstanser, och vi känner oss skyldiga att tro dem. Härom året utkom en bok i USA, *_The Bell Curve_* av Messrs Herrnstein och Murray, som försökte leda i bevis att individer av vad man kallar olika 'raser' är olika livsdugliga - en gammal bekant idé, uppdaterad till 90-talets jargong. Det stora genomprojektet i USA syftar till att kartlägga alla människans arvsanlag: här förmedlas bilden av människans egenskaper som färdigt inkapslade i molekyler, ungefär som musiken på en skiva som bara väntar på att bli spelad.

Det mesta av detta är vetenskapliga vidskepelser. Det bygger på tanken, att livets hemligheter är förborgade i organismens beståndsdelar: i hjärnan, cellerna, DNA-molekyler. Men det finns inga DNA-molekyler i världen som kan överbrygga det logiska gapet mellan en beskrivning av fysiologiska processer och en redogörelse för en människas livslopp.

Generna har blivit vår tids magiska substanser. Därför är vi rädda för att äta genmanipulerad soja, det är som att tugga i sig själva livsprincipen. Och därför tror vi att om vi kopierar en människas gener så kopierar vi människan själv.